

فقه کاربردی

مقصود از فقه کاربردی - با تشکیل نظام براساس اسلام و دین، چهل و دو سال با توطئه های دشمنان از عمر با برکت آن گذشت انقلاب به قوت خود مستقر و ماندگار است. اگر هیچ دلیل بر آنکه حکومت اسلامی توانمند است نبود ماندگاری انقلاب در این مدت کمترین شاهد و دلیل بر توانمندی اسلام در اداره حکومت است. قانون اساسی اسلامی است امام راحل و مقام معظم رهبری انگیزه و در صدد اجرای اسلام هستند. دغدغه متدینین در این چند سال بعد از انقلاب اجرای دین است. اصل چهار قانون اساسی یک اصل فراگیر است «کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزایی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی، نظامی، سیاسی و غیر اینها باید بر اساس موازین اسلامی باشد. این اصل بر اطلاق یا عموم همه اصول قانون اساسی و قوانین و مقررات دیگر حاکم است و تشخیص این امر بر عهده فقهاء شورای نگهبان است» بیش از چهل سال که از انقلاب اسلامی می گذرد این اصل راهبردی است و وظیفه شورای نگهبان اجرای این اصل است. با چه راه کارهایی شورای نگهبان لایحه و ماده ای از قانون را مخالف شرع اعلام می کند و با چه معیاری می گوید خلاف شرع نیست. این در حقیقت جلوه فقه کاربردی است. در نهایت آنچه دنبال می شود این اصول و مبانی است و به آن فقه کاربردی می گوئیم.

برای ورود در این عنوان باید مباحثی را مطرح کنیم، گرچه در آغاز مباحث ولایت فقیه برخی از این مباحث به صورت مفصل گفته شد لکن به نظر می رسد مروری داشته باشیم بر این مباحث تا بتوانیم در اصل مباحث وارد بشویم.

مبانی فقه کاربردی

فقه کاربردی مبانی و روشهایی دارد. بینش فقها در اینکه فقه کاربردی است یا کاربردی نیست یک موضوع است و موضوع دیگر آیا در کتاب ها مطرح شده یا مطرح نشده موضوع نشده موضوع دیگر است. اگر مقصود این باشد که نگاه فقها به فقه، کاربردی بوده است یا نه؟ حقیقت این است که نگاه کاربردی بوده است اما چون حکومت در دست آنها نبوده لذا نگاه کاربردی نداشته اند و اگر با نگاه کاربردی فقه را مطرح می کردند یک دوره فقه کاربردی مانند تذکره علامه از فقها بجا می ماند. بنابراین نگاه فقها به فقه، کاربردی بوده ولی حکومت در دست آنها نبوده است. بعد از انقلاب فقها کتاب هایی که متروک بوده مانند حدود، دیات و قصاص را بحث کرده اند. آیت الله میرزا جواد تبریزی را به توصیه امام راحل کتاب القضاء و کتاب الحدود و کتاب القصاص و الدیات را مطرح کرد. اما اداره حکومت اسلامی موضوعات مسائل جدید و نو دارد.

معنای واژه «فقه کاربردی»

معنای فقه به صورت مفصل در گذشته گفته شد. معنای فقه دقیق و عمیق است و در اصطلاح به معنای احکام دین است. در تقسیم بندی علوم علمی که مربوط به بیان احکام دین می شد فقه نام گذاری کردند. گرچه واژه فقه در نگاه پیامبر و اهل بیت علیهم السلام احکام همه دین - اعتقادات، احکام، اخلاق - است.

کاربرد به این معنی تاثیر گذار است به عبارت دیگر فقه در زندگی تاثیر گذار است؟ یا تاثیر گذار نیست؟ متعقد به تاثیر گذاری هستیم یعنی فقه فقه کاربردی است. نفی کنندگان می گویند فقه توان اداره زندگی و جامعه را ندارد.

صحیفه نور ج ۲۱ ص ۹۸

امام راحل می فرماید: فقه تئوری واقعی و کامل اداره انسان و اجتماع از گهواره تا گور است. این بینش را امام راحل مطرح کرده اند؛ منتهی در چند مساله خلاقی نیست

یک - ارتباط خلق با خالق که عبادات است همه فقها قبول دارند که فقه در این عرصه کاربرد دارد، امامیه و عامه قائل هستند حتی سکولارها نیز این را می پذیرند؛ در عرصه ارتباط خلق با خالق که عبادات است فقه کاربرد دارد و کتاب های فقهی جهان اسلام از آن بحث کرده است.

دو - احکام دین در روابط اجتماعی است همه این را قبول دارند یعنی در روابط اجتماعی باید ها و نبایدهایی حلال و حرام های وجود دارد حتی نفی کنندگان اداره حکومت توسط دین مخالف نیستند. اینکه روابط جامعه باید چگونه باشد مثلاً اشداء علی الکفار رحماء بینهم باشد در این عرصه کسی مخالف نیست.

سه - کاربرد دین در عرصه حکومت، محل اختلاف است دو نظر کلان در این عرصه وجود دارد

قول اول: بین حکومت و دین تباین است به این بیان رسالت دین در عرصه حکومت برنامه ندارد و نمی دهد. برای اولین بار یا از جمله کسانی که این نظریه را مطرح کرد علی عبد الرزاق در کتاب الاسلام و اصول الحکم در این کتاب نوشت اسلام هیچ ربطی به حکومت ندارد از اول تا آخر قرآن یک امر حکومتی دیده نمی شود. در ایران آقای بازرگان - اطلاعات فقهی او اطلاعات ضعیفی بود - این نظریه را مطرح کرد - بعد از کنار کشیدن از مسئولیت و دیگران مانند سروش او را تایید کردند - در کتاب بعثت که از آخرین تالیفات بازرگان است در تایید این نظریه مطالبی را گفته اند.

قول دوم: نظر امام راحل و کسانی همراه با نظر امام می کنند. وقتی قرار دین برنامه زندگی داشته باشد حکومت فلسفه عملی دین می شود.

صحیفه امام خمینی ج ۲۱ ص ۲۸۹

امام خمینی: حکومت در منظر مجتهد واقعی فلسفه عملی تمامی فقه و در تمامی زوایای زندگی بشریت است، حکومت نشان دهنده جنبه عملی فقه در برخورد با تمامی معضلات اجتماعی و سیاسی و نظامی و فرهنگی است. فقه تئوری واقعی و کامل اداره انسان از گهواره تا گور است. هدف اساسی این است که ما چگونه می خواهیم اصول محکم فقه را عمل فرد و جامعه پیاده کنیم و بتوانیم برای معضلات جواب داشته باشیم همه ترس استکبار از این مساله است که فقه و اجتهاد زمینه عملی پیدا کند و قدرت برخورد در مسلمانان بوجود آورد و آنها را در فشار شدید قرار دهد.

به نظر می رسد بدون اثبات این مساله که دین برنامه زندگی است و پاسخ به مساله دیگر؛ نمی شود وارد این میدان شد. بنابراین این یک مبنی است بعد از اثبات مدعی بیان می شود با چه روشی فقه توان اداره جامعه را دارد.

علی عبدالرزاق در کتاب خود می نویسد در تمام قرآن آیه ای که دال بر حکومت باشد یافت نمی شود. اثبات خواهیم ده ها مساله در باب حکومت در قرآن دیده می شود. مطلب بعدی روشی که در عرصه دینی مطرح خواهیم کرد که دین می تواند در عرصه دینی می تواند زندگی ما را اداره کند. سه اصل در اینجا بسیار مهم هستند ۱- افتتاح باب اجتهاد ۲- عناوین اولیه و ثانویه احکام ۳- اطلاعات و عمومات